

Státověda - obsah

- 1. Stát, vznik, funkce.
 - 2. Státní moc, dělba, státní orgány.
 - 3. Ústava, struktura a její funkce.
 - 4. Parlament, struktura a působnost.
 - 5. Vláda a její výkonné orgány.
 - 6. Státní správa.
 - 7. Samospráva a její orgány.
 - 8. Volby, typy, charakteristika.
 - 9. Politika, charakteristika.
 - 10. Politické subjekty (strany, hnutí, koalice).
-

Státověda

přehled doporučené literatury

- *Filip, j., Svatoň, J.: Státověda. Wolters Kluwer, 2011, 400 s.*
 - *Klíma, K. a kol. Státověda. Plzeň, 2006.*
 - *Balík, Z.: Komunální politika. Grada, 2009, 250 s.*
 - *Ústava České republiky - č. 1/1993 Sb.*
 - *Zákon o obcích*
 - *Zákony o volbách: do parlamentu ČR, do Evropského parlamentu, do krajských a obecních zastupitelstev a volbě prezidenta.*
-

Státověda

➤ Vymezení pojmu

- Státověda - vědní obor, který se obecně věnuje studiu veřejné moci a mechanismům jejího uplatňování.
- Předmětem studia státovědy jsou zákonitosti tvorby a uplatňování veřejné moci.
- Subjekty uplatňování veřejné moci jsou především stát, instituce pro výkon samosprávy a jejich orgány.
- Státověda se tedy zabývá zejména státem, orgány veřejné moci a mechanismy uplatňování veřejné moci.

Stát

➤ Vymezení pojmu

- Obecně politická forma organizace společnosti
- Machiavelli - zavádí pojem "stát,,. Stát je neutrální, neboť nezahrnuje myšlenku dobra ani zla. Jeho hlavním a jediným zájmem je rozšíření a udržení moci, kterou neudržuje řád, ale vojenská síla.
- Hobbes definuje stát jako tzv. společenskou smlouvu mezi jednotlivcem a panovníkem. Dle jeho názoru král přejímá veškerou výkonnou, zákonodárnou a soudní moc, proti které není žádné odvolání.
- Hegel stát chápe jako politickou jednotku určenou územím, obyvatelstvem a autonomní vládou. Příslušnost k tomuto státu je dána občanstvím.

Stát

➤ Podstatu státu tvoří

- Státní území
- Obyvatelstvo státu
- Aparát státní moci

➤ Povaha státu je podmíněna

- Charakterem společnosti (obyvatelstvo, národ, občané, cizinci)
- Charakterem státní moci (monarchistická, aristokratická, mocensky vyvážená a kontrolovatelná)
- Charakterem uplatňování práva (samostatnost soudů, rovnost občanů před zákonem)
- Charakterem péče o obecné blaho

Funkce státu

➤ Vnitřní

Jsou zajištěny právním systémem státního útvaru a vykonávány byrokratickým aparátem.

- Bezpečnostní – zajištění bezpečnosti občanů a jejich majetku a vnitřní zabezpečení fungování státu, jeho institucí a orgánů na území státu.
- Třídně - potlačovatelská – chrání legitimní společenské vztahy.
- Právní – zajištění respektování právního řádu ve všech oblastech činnosti společnosti a také práv a svobod občanů.
- Ekonomická – stanovení podmínek pro fungování ekonomiky a jejich garance.
- Sociální – zajištění nemocných a starých občanů a těch, kteří ztratili prostředky obživy.
- Kulturní – péče o kulturní dědictví, rozvoj vzdělanosti (školství a vědy), hmotné a duchovní kultury a výchovy.

Funkce státu

- **Vnější**
 - **V mezistátních vztazích řeší:**
 - Zajištění vztahů s dalšími státy (diplomacie),
 - Regulaci zahraničního obchodu (stanovení podmínek a okolností pro zahraniční obchodní vztahy),
 - Obranu území před případným napadením, zapojení státu do boje o světový mír a mezinárodní bezpečnost.
-

Vývoj funkcí státu

Funkce státu se v návaznosti na vývoj společnosti mění.

- Příkladem je dříve uznávaný nástroj politiky státu vést útočnou válku v zájmu rozšiřování svého vlivu a území.
- V současnosti je výše uvedené pojetí vyloučeno.
- Nově se naopak objevují úkoly státu v oblasti ochrany životního prostředí.
- Proměňují se vlivy mezinárodního charakteru. Nadnárodní organizace jako Evropská unie uplatňuje veřejnou moc bez souhlasu členských států.

Vývoj znaků moderního státu

- Postupná koncentrace původní roztržštěné moci feudálů do rukou panovníka (centralizace moci),
 - Transformace moci mezi státní orgány – legislativa, exekutiva ...,
 - Stát přestává být panovníkovým majetkem a soustřeďuje moc,
 - Odstraňuje výsady šlechty, univerzit, církve ...,
 - Stát se odděluje od církve, není založen na náboženství ale na výkonu státní moci podle práva,
 - Utváří se princip státní suverenity (J. Bodin) a základy mezinárodního práva.
-

Státní aparát, území a obyvatelstvo

- Státní aparát je utvářen hierarchicky uspořádanými správními orgány jejichž chod zajišťuje nový stav – úřednictvo. Vzniká profesionální armáda, policie, soudy a pro chod státu se pravidelně vybírají daně.
- Státní území je vymezeno pevnou státní hranicí. Toto by dříve ani nebylo možné vzhledem k předchozí absenci přesných měřických a kartografických metod.
- Utváří se vztah mezi jedincem a státem – občanství. Při vzrůstajícím počtu a mobilitě obyvatel od 18. století (rušení nevolnictví) zaručuje stát svým občanům základní práva a svobody.

Státní moc

Vyznačuje se politicko-právními charakteristikami.

- Politický charakter vypovídá o míře demokracie.
 - Organizace státu – státní mechanismus – institucionálně zajišťuje výkon státní moci a zajišťuje státní suverenitu.
 - Výrazná změna orientace státní moci v uplynulých 100 letech. Počátkem 20. st. panoval názor, že státní moc nemusí respektovat práva jedince jestliže se jedná o státní účel. Současné pojetí naopak akcentuje postavení a práva jedince.
-

Dělbba státní moci

Podle nezávislosti a převažující činnosti se státní orgány člení na:

- Parlamentní (zákonodárné).
- Exekutivní (výkonné) – hlava státu, vláda a orgány státní správy.
- Ochrany práva (soudní) – soudy a ombudsmani (státní zastupitelství bývá někdy řazeno mezi orgány výkonné).

Státní orgány

- Parlamenty – zastupitelský charakter
- Hlavy státu – jejich postavení a činnost závisí na formě vlády (patří mezi nejvyšší státní orgány)
- Vlády – řídí státní politiku a zodpovídají za výkon státní správy, mají normotvornou pravomoc.
- Ministerstva a ústřední orgány státní správy - Národní bezpečnostní úřad, Český statistický úřad Český telekomunikační úřad, Energetický regulační úřad, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, Správa státních hmotných rezerv
- Územní orgány státní správy
- Soudy, místní zastupitelství, ombudsman

Charakteristika státu

Charakteristické rysy moderního státu:

- Právní stát – zákon stanovuje pravidla chování státních orgánů jako ochranu před libovůlí státních orgánů. Vymezuje působnost a pravomoci státních orgánů. Soudnictví je nezávislé.
- Demokratický stát – zajišťuje vliv lidu na státní moc a vládu ve státě.
- Sociální stát – usiluje o zmírňování rozdílů vyplývajících z napětí mezi svobodou ve společnosti a sociálními potřebami obyvatel – minimální příjem, sociální politika ...

Ústava

- **Ústava jako projev moderního státu**
 - Psané dokumenty „základního práva“ se objevují od 17. st.: 1634 - Švédsko, 1653 - Anglie.
 - Vznikají i jako analogie k přírodovědnému pokroku – racionální přístup se uplatňuje i ve společenských vědách a ústava vyjadřuje uplatnění společenských zákonitostí.
 - Funkce ústavy jako společenské smlouvy samotných občanů, kteří si ji sami schvalují.
 - Dělbá moci pro institucionální záruku svobody jednotlivce
-

Ústava

➤ **Funkce ústavy**

- Ústava reguluje základní vztahy ve společnosti.
- Právní – základní zákon zajišťující fungování státní moci a ochranu práv a svobod jedince.
- Politická – stanovuje základní pravidla politického boje o moc ve státě.
- Ideologická – vyjadřuje charakter a zaměření dané společnosti.
- Kulturní – odráží obecnou kulturu a povahu národa, projevuje se v právní a politické kultuře.

Ústava

➤ Ústavy Československé a České republiky

- Prozatímní ústava (1918 -1920) přijata Národním výborem československým
- Ústavní listina Československé republiky (1920 -1948) přijata Národním shromážděním československým.
- Ústava Československé republiky (1948 - 1960) přijata Ústavodárným národním shromážděním.
- Ústava Československé socialistické republiky (1960 - 1993) přijata Národním shromážděním, významně změněna 1968 ústavním zákonem o československé federaci.
- Ústava České republiky (1993 -) přijata Českou národní radou

Ústava

➤ Ústava České republiky

➤ Preambule

➤ Hl.1. Základní ustanovení (včetně odkazu na Listinu základních práv a svobod)

➤ Hl.2. Moc zákonodárná

➤ Hl.3. Moc výkonná

➤ Hl.4. Moc soudní

➤ Hl.5. Nejvyšší kontrolní úřad

➤ Hl.6. Česká národní banka

➤ Hl.7. Územní samospráva

➤ Hl.8. Přejídná a závěrečná ustanovení

Ústava

➤ Ústava České republiky - Preambule

My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku,
v čase obnovy samostatného českého státu,
věrni všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti
československé,
odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku
v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody
jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů,
kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku,
jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na
zásadách občanské společnosti,
jako součást rodiny evropských a světových demokracií,
odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní
bohatství,
odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu,
prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České
republiky

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava první, základní ustanovení**
 - ČR je svrchovaný a demokratický právní stát, který dodržuje mezinárodní závazky.
 - Lid je zdrojem státní moci, která slouží všem občanům prostřednictvím orgánů moci. Občan může činit, co není zákonem zakázáno.
 - Politický systém je volnou soutěží politických stran na demokratických principech. Politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny a dbají na ochranu menšin.
 - Součástí ústavního pořádku je Listina základních práv a svobod.
 - Je zaručena samospráva územních samosprávných celků.
 - Stanoví-li ratifikovaná mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se smlouva. Mezinárodní smlouva může přenést některé pravomoci na mezinárodní instituci. Vláda informuje Parlament o závazcích vyplývajících z těchto smluv.
 - Hranice může změnit jen ústavní zákon. Hlavním městem je Praha. Vyjmenovává státní symboly.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava druhá, moc zákonodárná**
 - Zákonodárná moc náleží dvojkomorovému Parlamentu – Poslanecké sněmovně (200 na 4 roky) a Senátu (81 na 6 let).
 - Volby do PS podle poměrného zastoupení, do S podle většinového systému.
 - Mandát zaniká, nesložením platného slibu, uplynutím voleb. období,
 - vzdáním se mandátu, ztrátou volitelnosti, rozpuštěním PS (jen u poslanců) a neslučitelností s funkcí prezidenta, soudce či jiné dle zákona.
 - Poslance ani senátory nelze trestně stíhat za jejich projevy a hlasování v Parlamentu.
 - PS může zřizovat vyšetřovací komise a jako své orgány výbory a komise.
 - Při rozpuštění PS může Senát přijímat zákonná opatření. Jsou dočasná, pokud je nová PS neschválí na své první schůzi.
 - Komory Parlamentu jsou usnášeníschopné při třetinové účasti. Pro schválení bezpečnostních opatření (např. válečný stav nebo vojenské mise) je zapotřebí třípětinové většiny.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava druhá, moc zákonodárná**
 - Návrhy zákonů PS může podat poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda a zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku.
 - Parlament rozhoduje o vyhlášení válečného stavu a vybraných obraných a záchranných aktivitách.
 - Vláda rozhoduje o průjezdu nebo přeletu cizích vojenských sil přes ČR a jejich účasti na vojenských cvičeních v ČR.
 - Návrh zákon schváleného PS je postoupen Senátu, který jej schválí, zamítne nebo pozměněné vrátí.
 - O Senátem nepřijatém zákonu hlasuje PS a schválen je nadpoloviční většinou všech poslanců. Pozměněný návrh je buď schválen, nebo je hlasováno o původním návrhu – nadpoloviční většina všech poslanců.
 - Prezident má právo vrátit přijatý zákon (ne zákon ústavní). PS může nadpoloviční většinou vrácený zákon schválit.
 - Přijatý zákon podepisuje prezident, předseda PS a předseda vlády a v platnost vstupuje jeho vyhlášením.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava třetí, moc výkonná - prezident**
 - Je hlavou státu, je volen v přímých volbách na 5 let a není z výkonu funkce odpovědný.
 - Pokud není zvolen v prvním kole nadpoloviční většinou, pak do druhého kola postupují dva nejúspěšnější kandidáti – zvolen je kandidát s nejvyšším počtem hlasů.
 - Návrh na prezidenta podává nejméně 10 senátorů, 20 poslanců nebo peticí 50 tis. občanů ČR
 - Prezidentem může být občan volitelný do Senátu a to max. dvakrát za sebou.
 - Prezident jmenuje a odvolává předsedu a členy vlády a odvolává vládu. Jmenuje soudce, členy Bankovní rady ČNB, prezidenta NKÚ, generály.
 - Je vrchním velitelem ozbrojených sil. Má právo vracet zákony a odpouštět či zmírňovat soudní tresty. Uděluje státní vyznamenání.
 - Zastupuje stát navenek, pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí.
 - Má právo účastnit se a vystupovat na schůzích PS a Senátu.
 - Nelze jej trestně stíhat. Senát může dát ústavní žalobu pro velezradu a hrubé porušení ústavy. Ústavní soud ho může zbavit vykonávat prezidentský úřad.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava třetí, moc výkonná - vláda**
 - Je vrcholným orgánem výkonné moci – předseda, místopředsedové, ministři.
 - Prezident jmenuje předsedu a na jeho návrh členy vlády. Do 30 dnů od jmenování žádá PS o důvěru. Jestliže důvěru nezíská, proces se opakuje.
 - Vláda může požádat PS o vyslovení důvěry.
 - PS může vládě vyslovit nedůvěru – návrh podává min. 50 poslanců.
 - Po nevyslovení důvěry nebo vyslovení nedůvěry podá vláda demisi.
 - K přijetí usnesení vlády je zapotřebí nadpoloviční většiny všech členů.
 - Předseda organizuje činnost vlády, řídí schůze, vystupuje jejím jménem.
 - Vláda je oprávněna k provedení zákona vydávat nařízení.
 - Ministerstva a správní úřady lze zřídit pouze zákonem. Společně s orgány územní samosprávy mohou v mezích zákona vydávat právní předpisy.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava čtvrtá, moc soudní**
 - **Je vykonávána nezávislými soudy a nezávislými soudci.**
 - Ústavní soud – 15 soudců jmenovaných prezidentem na 10 let. Bez souhlasu Senátu nesmí být trestně stíháni.
 - Ústavní soud rozhoduje:
 - o zrušení zákonů a právních předpisů, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem nebo zákonem,
 - stížnosti samosprávných orgánů proti nezákonnému zásahu státu,
 - o ústavní stížnosti proti zásahu veřejné moci do základních práv a svobod,
 - o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu,
 - o některých opatřeních k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu,
 - ve sporech o kompetencích státních orgánů a orgánů územní samosprávy,
 - o souladu mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem před ratifikací, do rozhodnutí nemůže být smlouva ratifikována.
 - Soudci ÚS jsou vázáni pouze ústavním pořádkem.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava čtvrtá, moc soudní**
 - **Soudy**
 - Poskytují ochranu právům a jenom soudy rozhodují o vině a trestu.
 - Jsou tvořeny: okresními, krajskými a vrchními soudy, Nejvyšším správním soudem a Nejvyšším soudem.
 - Vrcholným soudním orgánem je Nejvyšší soud, kromě případů v kompetenci Ústavního soudu nebo Nejvyššího správního soudu.
 - Soudce má právnické vzdělání a jmenuje ho prezident.
 - Soudci rozhodují v senátu nebo jako samosoudci.
 - Zákon stanoví kdy se rozhodování účastní i další občané.
 - Účastníci řízení mají před soudem stejná práva.
 - Jednání před soudem je ústní a veřejné. Vyhlášení rozsudku je veřejné.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava pátá, Nejvyšší kontrolní úřad**
 - Je nejvyšší a nezávislý kontrolní orgán dohlížející na hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu.
 - Prezidenta a viceprezidenta NKÚ jmenuje prezident.
 - Působnost, struktura a další je stanoveno zákonem.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava šestá, Česká národní banka**
 - Je ústřední bankou státu.
 - Hlavním jejím cílem je cenová stabilita. Do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona.
 - Působnost, postavení a další je stanoveno zákonem.

Ústava

➤ Ústava České republiky – Hlava sedmá, Územní samospráva

- Česká republika je členěna na obce – základní územní samosprávné celky, a na kraje – vyšší územní samosprávné celky
- Vytvořit nebo zrušit vyšší územní samosprávné celky lze jen ústavním zákonem.
- Stát může zasahovat do činnosti územních samosprávných celků, jen vyžaduje-li to ochrana zákona, a jen způsobem stanoveným zákonem.
- Obce a kraje jsou veřejné korporace s vlastním majetkem a hospodařením, spravují je zastupitelstva.
- Členové zastupitelstva jsou voleni v tajných volbách a funkční období je čtyřleté.
- Zastupitelstva mohou vydávat obecně závazné vyhlášky.

Ústava

➤ Listina základních práv a svobod

Právní zakotvení má zvláštní status – je součástí ústavního pořádku, ale není přímo součástí textu ústavy.

- Hl.1. Obecná ustanovení
- Hl.2. Lidská práva a základní svobody
- Hl.3. Práva národnostních a etnických menšin
- Hl.4. Hospodářská, sociální a kulturní práva
- Hl.5. Právo na soudní a jinou právní ochranu
- Hl.6. Ustanovení společná

Ústava

- **Listina základních práv a svobod, Hl. první, Obecná ustanovení**
 - Základní lidská práva a svobody jsou zaručeny.
 - Demokratický stát se nesmí vázat na ideologie ani náboženství.
 - Co není zákonem zakázáno, je povoleno.
 - Základní práva a svobody jsou zaručeny bez ohledu na rasu, náboženství, pohlaví, politické smýšlení, původ, majetek aj.
 - Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.

Ústava

- **Listina základních práv a svobod - Hlava druhá, Lidská práva a základní svobody**
 - Právo na život a jeho ochranu před narozením.
 - Trest smrti je nepřípustný.
 - Nedohtknutelnost osoby, její svobody a soukromí.
 - Pouze zákonné důvody umožňují osobu stíhat nebo zbavit svobody.
 - Zadržaná osoba musí být do 48 hodin propuštěna nebo předána soudu.
 - Soud musí do 24 hodin rozhodnout o propuštění nebo vazbě.

Ústava

- **Listina základních práv a svobod - Hlava druhá, Lidská práva a základní svobody**
 - Právo na lidskou důstojnost a ochranu jména a osobních údajů.
 - Právo na ochranu soukromého a rodinného života.
 - Právo na majetek a dědění.
 - Vlastnictví nesmí být zneužito.
 - Daně a poplatky stanoví jen zákon.

Ústava

- **Listina základních práv a svobod - Hlava druhá, Lidská práva a základní svobody**
 - Obydlí je nedotknutelné. Prohlídka jen na příkaz soudce, zásahy pouze na ochranu života, zdraví a ohrožení veřejné bezpečnosti.
 - Zaručeno je listovní tajemství a tajemství zpráv telefonických, telegrafických aj.
 - Je zaručena svoboda pohybu a pobytu. Nikdo nemůže být nucen opustit území republiky.

Ústava

- **Listina základních práv a svobod - Hlava druhá, Lidská práva a základní svobody**
 - Zaručena je svoboda myšlení a náboženského vyznání, vědecké a umělecké tvorby.
 - Nikdo nemůže být nucen k výkonu vojenské služby, pokud je to v rozporu se svědomím nebo náboženstvím.
 - Právo svobodně projevovat své náboženství.
 - Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.
 - Zákon může tato práva omezit z důvodu ochrany veřejné bezpečnosti, zdraví a práv a svobod druhých.

Ústava

- **Listina základních práv a svobod - Hlava druhá, Lidská práva a základní svobody**
 - Je zaručeno právo svobody projevu a na informace.
 - Každý může své názory vyjadřovat svobodně.
 - Cenzura je nepřípustná.
 - Je zaručeno petiční právo – žádosti, stížnosti a návrhy orgánům státu a samosprávy.
 - Shromažďovací právo.
 - Právo na svobodné sdružování včetně politických stran a hnutí.
 - Právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo prostřednictvím volených zástupců.
 - Právo na rovný přístup k voleným a jiným veřejným funkcím.

Ústava

- **Listina základních práv a svobod – Hlava třetí, Práva národnostních a etnických menšin**
 - Příslušnost k národnostní či etnické skupině nesmí být na újmu.
 - Je zaručen všestranný rozvoj – kulturní, jazykový, národnostní.
 - Dle zákona je umožněno vzdělávání ve vlastním jazyku.
 - Právo spolupodílet se na řešení věcí týkajících se těchto menšin.

Ústava

- **Listina základních práv a svobod – Hlava čtvrtá, Hospodářská, sociální a kulturní práva**
 - Svoboda volby povolání a podnikání.
 - Právo na přiměřené hmotné zabezpečení pro občany, kteří ne vlastní vinou nemohou získávat prostředky na své životní potřeby.
 - Odborové organizace vznikají nezávisle na státu, nesmí se omezovat nebo zvýhodňovat některé.
 - Právo na stávku nemají soudci a příslušníci ozbrojených složek.
 - Právo na spravedlivou mzdu a uspokojivé pracovní podmínky.
 - Zvýšená ochrana pro ženy, mladistvé a zdravotně postižené.

Ústava

- **Listina základních práv a svobod – Hlava čtvrtá, Hospodářská, sociální a kulturní práva**
 - Právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a v nemoci.
 - Právo na ochranu zdraví – zejména pro těhotné ženy a mladistvé.
 - Děti mají právo na rodičovskou péči.
 - Právo na vzdělání, povinná školní docházka.
 - Bezplatné vzdělání na základních, středních školách a vysokých školách.
 - Právo na příznivé životní prostředí a na informace o stavu ŽP.

Ústava

- **Listina základních práv a svobod – Hlava pátá, Právo na soudní a jinou právní ochranu.**
 - Každý se může domáhat svého práva u soudu.
 - Právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu či státního orgánu.
 - Právo odepřít výpověď hrozí-li trestní stíhání sobě nebo osobě blízké.
 - Právo na právní pomoc a na tlumočníka.
 - Právo na veřejné projednání a možnost vyjádřit se k důkazům.

Ústava

- **Listina základních práv a svobod – Hlava pátá, Právo na soudní a jinou právní ochranu.**
 - Jen zákon stanoví co je trestným činem a jaký trest lze uložit.
 - Jen soud rozhoduje o vině a trestu.
 - Každý je považován za nevinného, pokud nebyl pravomocně odsouzen.
 - Každý má právo na přípravu obhajoby a obhájce.
 - Právo obžalovaného odepřít výpověď.

Formy vlády

➤ **Formy vlády podle hlavy státu - monarchie**

- Stále čtyři desítky států uplatňují monarchii.
- Absolutistická – dnes již minimálně. Veškerá moc zákonodárná, výkonná i soudní je soustředěna v osobě panovníka. Ten stojí „nad“ zákonem (Saudská Arábie, Omán, Brunei). Zvláštní pozici má Vatikán, kde monarcha je volen.
- Konstituční – dnes nejrozšířenější. Panovník je formálním představitelem státu. Výkonnou moc má vláda zodpovědná parlamentu. Hlavní roli mají politické strany.

Formy vlády

➤ **Formy vlády - republika**

- V současnosti nejčastější forma vlády
- Parlamentní a prezidentská forma – vyjadřuje zejména závislost, resp. nezávislost moci vládní a výkonné.
- V parlamentní formě závisí vláda na důvěře parlamentu a odpovídá mu za výkon funkce. Odpovědnost selektivní (jednotliví ministři) Slovensko, Chorvatsko, nebo kolektivní, kde vláda padá po vyslovení nedůvěry jako celek – ČR.
- V některých zemích je nedůvěra vyslovena kancléři (SRN, Maďarsko), pak Spolkový sněm většinou hlasů volí nového kancléře.

Formy vlády

➤ **Formy vlády podle hlavy státu - republika**

- Prezidentská forma vlády – výkonná složka, jejíž hlavou je prezident, je volena. Stanovisko prezidenta je rozhodující. Nezávisí tedy na rozložení politických sil v parlamentu. Prezident a legislativa jsou na sobě nezávislí. V parlamentním systému je funkce prezidenta spíše formální.
- Přejídné systémy prezidentsko-parlamentní (Rumunsko, Srbsko, Ukrajina, Rusko). Prezident předsedá vládě, určuje politiku státu. Není odpovědný parlamentu.

Formy vlády

➤ **Formy vlády podle původu moci**

➤ Autokracie

- Absolutismus – výsadní postavení panovníka, centralizace politické a hospodářské moci, armáda, správní aparát.
- Diktatura – autoritativní uchopení moci jednotlivcem či úzkou skupinou.
- Totalitarismus – na bázi prosazování politické ideologie.

➤ Demokracie

- Zastupitelská
 - Přímá
-

Parlament

➤ Hodnoty a principy

- Uplatnění principu většiny.
 - Všeobecné a rovné svobodné právo a svobodné volby.
 - Parlament jako reprezentace lidu (reprezentativní a politicky vázaný mandát)
 - Pluralita politických, ekonomických a sociálních zájmů
 - Pluralita názorů je vyjadřována politickými stranami.
-

Parlament

➤ Složení

Počet poslanců – pevný nebo pohyblivý (např. jeden poslanec na 50 tis. voličů).

➤ Faktory ovlivňující složení:

- Federativní
- Národnostní
- Pohlaví
- Rotace
- Věk
- Vzdělání

➤ Struktura

- Jednokomorové parlamenty převládají
 - Dvoukomorové zejména ve federativních státech
-

Parlament

➤ **Působnost**

- Ústavodárná
- Zákonodárná
- Iniciativně politická – jednání o vnitřní a zahraniční politice
- Kontrolní – ústavnost a zákonnost, rozpočet, dotazy, interpelace.
- Vnitřní – jednací řád, vydávání poslanců k trestnímu stíhání, finance.

➤ **Pravidla činnosti**

- Svolávání schůzí, zahájení, kvorum.
- Jednání, hlasování a zápisy.
- Postup přijednání o důvěře vládě.

Parlament

Práva poslance

- Být volen do orgánů parlamentu
- Vystupovat v parlamentu
- Aktivní účast na jednání orgánů, kde není členem
- Požadovat informace od orgánů státní správy a vlády
- Klást otázky vládě
- Vytvářet poslanecké kluby či frakce
- Na poslaneckou imunitu
- Na materiální zabezpečení

Povinnosti poslance

- účastnit se jednání sněmovny a sněmovních orgánů
- Mluvit k věci a dodržovat pořádek

Tvorba zákona

Způsob stanovení obsahu zákona

- Vládnoucí třída bez omezení určuje, co je právem, tedy co je v jejím zájmu – marxistické pojetí práva.
 - Nejedná se o tvorbu, ale o nalézání práva podle přirozených (rozumových, božích) zákonů, zjistitelných rozumem nadanými lidmi – Hobbes.
 - Prakticky se postupuje mezi dvěma výše uvedenými krajnostmi
-

Tvorba zákona

Příprava zákona – 2 etapy

- **Legislativní záměr** – potřeba právní úpravy – záměr zpracovat návrh zákona.
 - Většina návrhů zákonů vzniká v rezortech, následuje mezirezortní připomínkování a výsledek projedná vláda.
 - Vláda má zákonodárskou iniciativu a předkládá parlamentu zákon ke schválení.
 - Návrh zákona může být podán poslanci, obvykle vytvořen v orgánech parlamentu.

Tvorba zákona

- **Zákonodárny proces** má 4 stádia.
 - **Zákonodárná iniciativa** – obvykle v prezidentské formě vlády nemůže předkládat návrh zákona exekutiva, v parlamentní nemůže parlament jako celek.
 - **Projednání návrhu zákona** – systém několika čtení. Složitější ve dvoukomorových parlamentech – souhlas obou komor.
 - **Konečné hlasování** o návrhu zákona podle zásady většiny.
 - **Vyhlášení zákona**

Tvorba zákona

- **Časové údaje významné pro existenci zákona**
 - **Den schválení** – den úspěšného ukončení hlasování o návrhu.
 - **Den platnosti** – den zveřejnění zákona v úřední sbírce.
 - **Den účinnosti** – od kdy lze zákon aplikovat. Např. platí-li zákon pro právní vztahy před dnem platnosti se označuje jako retroaktivní.

Hlava státu

Nejvyšší představitel státu a jeden z nejvyšších státních orgánů

➤ **V monarchii:**

- V řadě moderních států se zachovala monarchistická hlava státu – VB, Dánsko, Švédsko, Norsko, Benelux, Španělsko, Japonsko.
- Postavení panovníka blíží se absolutistické monarchii – Saudská Arábie a další.

Hlava státu

V republice:

- Nejvyšší představitel státu s některými exekutivními funkcemi
- Nejčastěji má označení prezident – státní, federální, spolkový.
- Je volen buď přímo (Francie, Rusko, ČR) či prostřednictvím volitelů (USA). Dále parlamentem (Švýcarsko) nebo shromážděním zástupců parlamentu a delegátů z jednotlivých zemí či regionů (SRN, Itálie).
- Délka mandátu nejčastěji 4 nebo 5 let. Výjimky – Itálie 7 let, Švýcarsko 1 rok.
- Omezení věková – např. 35 let v USA, ČR 40, Itálie 50.

Hlava státu

Nejčastější pravomoci:

- Zastupování státu navenek
- Sjednávání a ratifikace mezinárodních smluv
- Vrchní velitel ozbrojených sil
- Jmenování diplomatických zástupců
- Právo vrátit návrhy zákonů
- Jmenování a odvolávání předsedy vlády, ministrů, soudců apod.
- Aktivní účast na jednání vlády
- Udělování amnestie

Hlava státu

Postavení v různých formách vlády:

- Prezidentská forma vlády – prezident vládne, předsedá vládě (kabinetu). Členové vlády disponují jen takovou pravomocí, kterou jim prezident v přenesené působnosti umožní.
Řídí zahraniční politiku, v USA předkládá zprávu o stavu Unie.
- V parlamentní formě vlády je postavení spíše formální – může ale rozpouštět parlament, vetovat zákony, parlamentní souhlas – důvěru s jmenovanou vládou.
- V přechodné formě – neoprezidentský systém, řídí výkonnou moc např. prostřednictvím ministerské rady, navrhuje případné nové projednání zákona, ve stavu ohrožení disponuje mimořádnými pravomocemi.

Vláda

Vláda (rada ministrů, kabinet ministrů) patří mezi kolegiální nejvyšší státní orgány.

Způsoby ustavení vlády:

- **Monarchie** – v absolutistické je panovník neomezen ve výběru členů vlády, v konstituční respektuje politické síly.
- **Prezidentská republika** – členové kabinetu jsou jmenováni prezidentem.
- **Parlamentní republika** – prezident jmenuje předsedu vlády, na jeho návrh jmenuje ministry.

Vláda

Typy vlády:

- **Vláda s rezortním systémem** – v čele je ministerský předseda. Vláda má řídicí a koordinační funkce. Předseda zprostředkovává v případě nutnosti dohodu mezi ministry – ČR, Rakousko.
- **Vláda s prvním ministrem** (premiérem) – premiér má silné postavení (VB) je předsedou nejsilnější politické strany v Dolní sněmovně. Obdobné postavení má kancléř v SRN. Určuje základní směry politiky a řídí činnost vlády.
- **Vláda –výbor**. Švýcarská spolková rada – parlament ji nemůže v celém funkčním období vyslovit nedůvěru. Rozhodnutí jsou činěna vládní většinou. Každoročně se mění prezident.
- **Monokratická vláda** – prezident USA je nejvyšší představitel exekutivy, vláda má poradní charakter, prezident, pokud nestanoví jinak, rozhoduje sám.

Vláda

Vykonávané funkce:

- Stanovování cílů státní politiky
 - Koordinování činnosti státního aparátu
 - Informování a komunikace - zejména vůči parlamentu
 - Kontrola a dozor
 - Rozhodování a nařizování jako součást řídicích činností
 - Reprezentace
-

Veřejná správa

Veřejná moc vykonávaná mimo zákonodárnou a soudní moc je prováděna jako „veřejná správa“

Zahrnuje:

- **Orgány státní správy** – vládní a ostatní orgány státní správy
- **Orgány veřejnoprávních korporací** – orgány územních veřejnoprávních korporací ale také zájmových (profesních) veřejnoprávních korporací. Tyto orgány vykonávají část výkonu veřejné správy
- Společným znakem obou druhů orgánů je výkon veřejné moci. Hovoříme o nich také jako o **správních orgánech**, resp. **úřadech**.

Veřejná správa

Typy obecních zřízení (podle Balík, S. 2009)

- **Plná samospráva**– veškerá veřejná správa v území (obcích) je vykonávána jako samospráva. Je pod kontrolou parlamentu. Označován jako anglický.
- **Oddělená státní správa a samospráva** – v území existuje jak zvláštní orgán státní, tak i samosprávný. Označován jako francouzský.
- **Smíšená veřejná správa** – na orgány územní samosprávy jsou přeneseny některé úkoly státní správy – v těch fungují jako státní správy řízené nadřízenými státními orgány. Označován jako německý.

Veřejná správa

Orgány státní správy

- **Ústřední orgány státní správy** – ústřední a výkonný charakter, řídicí pravomoc vůči podřízeným územním orgánům státní správy.
- V jejich čele je buď ministr (člen vlády) nebo ředitel, předseda (není členem vlády).
- Při ustavování vedoucích ústředních orgánů platí většinou jmenovací princip.
- Kontrola – vyslovení důvěry či nedůvěry, interpelace a dotazy členů parlamentu, vyšetřovací výbory

Veřejná správa

Orgány státní správy

➤ **Struktura ministerstev**

- **monokratický model**, v čele je ministr či státní tajemník a spolu s náměstkou či podsekretáři řídí výkon státní správy
- **kolegiální orgán**, v čele je předseda s formálními pravomocemi, rozhoduje usnesení kolektivního grémia.

➤ **Rozhodování ministerstev:**

- **řízení** ministerstva a podřízených orgánů státní správy včetně orgánů samosprávy vykonávajících státní správu v přenesené působnosti,
- **rozhodování** o záměrech a návrzích ministerstva,
- **obecně závazné právní předpisy** jako projev nařizovací pravomoci ministerstev.

Veřejná správa

Územní orgány státní správy

Zajišťují výkon státní správy v jednotlivých administrativně či jinak vymezených částech území státu. Jsou podřízenými orgány ústřednímu orgánu státní správy.

- **Místní a územní orgány státní správy** – sledují územně-správní uspořádání (okres, kraj), mají obecnou působnost, ne však ve všech činnostech (jiné orgány státní správy či samospráva), v čele prefekt (departement - Fr. It.), oblastní prezident (SRN).
- **Územně dekoncentrované orgány státní správy** - sledují územně-správní uspořádání, nemusí být zřízeny v každé jednotce, mají k ní specializovanou působnost (policejní, daňová, finanční, ve VB hospodářsky plánovací..), jsou nezávislé na místních orgánech státní správy.

Veřejná správa

Samospráva

Podílí se na výkonu části veřejné moci, která zbývá mimo moc státní. Je státem v příslušném rozsahu svěřena veřejnoprávními korporacím.

Územní a zájmové korporace:

- V České republice jsou územními veřejnoprávními korporacemi obce a kraje,
 - Jsou vymezeny územím nebo činností, které vykonávají,
 - Samospráva jako právnická osoba se soustavou samosprávných orgánů,
 - Mají vlastní hospodaření a rozpočet.
-

Veřejná správa

Územní samospráva

Spravuje své (v ČR obecní či krajské) záležitosti a k tomu si zřizuje samosprávné orgány.

- Samospráva vede k pluralitě moci – větší svoboda jedince.
- Bez samosprávy nelze hovořit o plné demokracii a svobodné vládě.
- Politická povaha je vyjádřením politického práva občanů na samosprávu.
- Podporuje princip subsidiarity – veřejná správa co nejbližše občanům.
- Stát není schopen zajišťovat výkon veřejné moci v celém území pouze prostřednictvím centrálních státních orgánů – přenáší část působnosti na územní samosprávu.

Veřejná správa

Územní samospráva

Samostatná působnost a její omezení

- Státní orgány a orgány krajů mohou do samostatné působnosti zasahovat, jen vyžaduje-li to ochrana zákona, a jen způsobem, který zákon stanoví.
- Povinnosti ukládá obecně závaznou vyhláškou – k zabezpečení veřejného pořádku, k pořádání sportovních a kulturních podniků, k udržování čistoty ulic a veřejné zeleně apod.

Veřejná správa

Územní samospráva - obec

Občan

- Státní občan ČR
- Trvalý pobyt v obci

Právo

- volit a být volen do ZO
 - hlasovat v místním referendu
 - vyjadřovat se na ZO
 - vyjadřovat se k rozpočtu, podávat návrhy, připomínky a podněty
 - má i vlastník nemovitosti v obci – s výjimkou volebního a hlasovacího práva
-

Veřejná správa

Územní samospráva - obec

Území

- Každá část území ČR je součástí některé obce
- Obec má alespoň jedno katastrální území

Sloučení

- Dvě nebo více obcí se mohou dohodou sloučit
- Rozhodují ZO případně po návrhu občané v referendu
- Právním nástupce je obec, která nezaniká
- Obdobně vzniká či zaniká městská část ve statutárním městě

Veřejná správa

Územní samospráva – samostatná působnost obce

- Obec v samostatné působnosti pečuje v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů - bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku.
 - Vydává obecně závazné vyhlášky
 - Zakládá a zřizuje právnické osoby
 - Zřizuje obecní policii
 - Uděluje čestné občanství
-

Veřejná správa

Územní samospráva – samostatná působnost obce

- Majetek obce musí být využíván účelně a hospodárně. Obec vede účetnictví
- Majetek obce musí být chráněn před zničením, poškozením, odcizením nebo zneužitím.
- Obec je povinna trvale sledovat, zda dlužníci včas a řádně plní své závazky
- Záměr obce prodat, směnit nebo darovat nemovitý majetek, pronajmout jej nebo poskytnout jako výpůjčku obec zveřejní po dobu nejméně 15 dnů před rozhodnutím v příslušném orgánu obce vyvěšením na úřední desce

Veřejná správa

Územní samospráva – orgány obce

➤ Zastupitelstvo obce:

- Schvaluje zásady rozvoje obce
- Volí starostu, místostarostu, zřizuje výbory ZO
- Schvaluje rozpočet a závěrečný účet obce
- Zřizuje příspěvkové organizace (školy) a obecní policii
- Zakládá právnické osoby (komunální služby)
- Deleguje a navrhuje zástupce obce do orgánů obchodních společností s účastí obce
- Vydává obecně závazné vyhlášky a vyhlašuje místní referendum
- Navrhuje a schvaluje změnu hranic obce a slučování obcí.
- Rozhoduje o názvech ulic a částí obce
- Uděluje čestná občanství a ceny obce
- Má klíčové kompetence v majetkové oblasti

Veřejná správa

Územní samospráva – orgány obce

- **Rada obce** (v obcích s více než s 15 zastupiteli):
 - Rozhoduje ve věcech obce jako jediného společníka obchodní spol.
 - Rozhoduje o zřizování odborů OÚ a počtu pracovníků OÚ
 - Připravuje návrhy pro jednání ZO a zabezpečuje plnění usnesení ZO
 - Projednává a řeší podněty zastupitelů a komisí
 - Zřizuje komise a jmenuje jejich členy
 - Rozhoduje o uzavírání nájemních a výpůjčních smluv

Veřejná správa

Územní samospráva – orgány obce

- **Starosta a místostarosta** – je součástí obecní rady, spíše formální pozice
 - Jmenuje a odvolává tajemníka OÚ, ale se souhlasem ředitele krajského úřadu
 - Pokud není tajemník, pak vykonává funkci zaměstnavatele nejen vůči uvolněným zastupitelům, ale i vůči zaměstnancům OÚ
 - Zajišťuje spolupráci s policií při zabezpečování veřejného pořádku
 - Odpovídá za informování veřejnosti o činnosti obce
 - Může pozastavit výkon usnesení rady – rozhodnutí je pak na ZO

Veřejná správa

Územní samospráva – orgány obce

➤ **Obecní úřad a tajemník**

- OÚ tvoří starosta, tajemník, místostarosta, tajemník a zaměstnanci OÚ
- Může se členit na odbory – určuje rada
- Zajišťuje výkon přenesené působnosti
- Plní úkoly uložené ZO, radou nebo starostou
- Tajemník se účastní schůzí ZO s hlasem poradním.
- Tajemník nesmí zastávat politické funkce.

Veřejná správa

Územní samospráva – orgány obce

- **Výbory ZO (povinně finanční a kontrolní) a komise rady (libovolně)**
 - Finanční výbor kontroluje hospodaření s majetkem a financemi obce
 - Kontrolní výbor kontroluje plnění usnesení ZO a rady, dodržování právních předpisů ostatními výbory a OÚ na úseku samostatné působnosti.
 - V částech obce může být zřízen osadní výbor
- Komise (dopravní, sociální, životního prostředí ...) předkládají náměty radě. Zvláštní komisí je přestupková – jako zvláštní orgán ji může zřídit a jmenovat člena starosta.

Volby

- **Do obecního zastupitelstva**
 - **Do krajského zastupitelstva**
 - **Do parlamentu ČR – poslanecké sněmovny a senátu**
 - **Prezidenta ČR**
 - **Do Evropského parlamentu**
-

Volby

Volby

- Vyhlašuje prezident (mimo volby prezidenta) nejpozději 90 dnů před jejich konáním.
- Konají se obvykle ve dvou dnech – v pátek 14.00 – 22.00 a v sobotu 8.00 – 14.00

Právo volit

- mají občané obce ve věku nejméně 18 let dosažených v den voleb

Volit nemůže

- odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody (volby do zastupitelstev),
 - zbavený způsobilosti k právním úkonům
-

Volby

➤ Volební orgány

- Státní volební komise,
- Dle druhu voleb min. vnitra, zahraničí,
- Český statistický úřad,
- krajský úřad, Magistrát hlavního města Prahy,
- obecní úřad, městský úřad,
- starosta, primátor,
- okrsková volební komise.

Organizují a zajišťují průběh a vyhodnocení voleb

Volby

➤ **Obecní úřad**

- zajišťuje volební místnosti pro okrskové volební komise,
 - zajišťuje vybavení a pracovní síly,
 - vede seznam voličů
 - řeší stížnosti a archivuje volební dokumentace od volebních komisí,
-

Volby

➤ **Okrsková volební komise**

- dbá o pořádek ve volební místnosti,
- zajišťuje a dozírá na průběh hlasování,
- sčítá hlasy a vyhotovuje zápis o průběhu a výsledku hlasování
- odevzdává volební dokumentaci obecnímu úřadu.

➤ **Člen volební komise**

- občan ČR, věk nejméně 18 let,
 - není kandidátem v dané obci,
 - je oprávněným voličem.
-

Volby

- **Zásady hlasování před okrskovou volební komisí**
 - volič hlasuje osobně,
 - pořadí je dáno příchodem do volební místnosti,
 - volič prokazuje totožnost a státní občanství,
 - volič, který není na seznamu a prokáže své právo hlasovat, bude dopsán a může volit
 - v prostoru pro úpravu lístků nesmí nikdo jiný být,
 - volič může ze závažných důvodů hlasovat mimo volební místnost – 2 členové volební komise s přenosnou schránkou

Volby do zastupitelstva obce

➤ Kandidátní listiny

- podávají volební strany, 66 dnů před volbami
 - nezávislý kandidát nebo sdružení připojí petici s podpisy voličů podporujícími její kandidaturu,
 - petice obsahuje jméno, datum a místo narození, místo trvalého pobytu,
 - počet potřebných podpisů je dán velikostí obce,
-

Volby do zastupitelstva obce

- **Kandidátní listiny**
 - obsahují název zastupitelstva obce,
 - název volební strany,
 - jména, věk a povolání kandidátů,
 - jejich politickou příslušnost,
 - pořadí na kandidátní listině

Volby do zastupitelstva obce

➤ Hlasování

- úprava hlasovacích lístků,
- maximální počet volených odpovídá počtu členů zastupitelstva,
- volič označí jeden politický subjekt,
- křížkováním označuje preference kandidátů,
- preference platí mimo označený politický subjekt